

**O‘ZBEKISTON SHAROITIDA EKOLOGIK TURIZMNI
BARQAROR RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINING
TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI**

Raximjonova Maxliyoxon Zokirjon qizi

Alfraganus universiteti Turizim fakulteti 2- kurs magistranti

Ilmiy rahbar: Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich

Alfraganus Universiteti Xalqaro turizm menejmenti kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida ekologik turizmni barqaror rivojlantirish konsepsiyasini takomillashtirish zarurati, mavjud muammolar va ularni hal etish yo‘llari tahlil qilingan. Dunyo tajribasi, xususan, Yevropa mamlakatlaridagi barqaror ekoturizm amaliyotlari bilan solishtirilib, O‘zbekiston sharoitida ekologik turizmni rivojlantirishning samarali yo‘nalishlari ishlab chiqilgan. Tadqiqotda geografik, iqtisodiy va ijtimoiy omillar, tabiiy hududlarning saqlanishi va mahalliy aholi manfaatlarini uyg‘unlashtirishga qaratilgan strategiyalar tahlil etilgan. Natijada, ekologik turizm siyosatini takomillashtirish uchun kompleks yondashuv va innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.*

Kalit so‘zlar: *Ekologik turizm, barqaror rivojlanish, turizm siyosati, tabiiy resurslar, Yevropa tajribasi, O‘zbekiston ekologik salohiyati, mahalliy aholi, yashil iqtisodiyot.*

Bugungi kunda ekologik turizm barqaror rivojlanishning muhim tarkibiy qismi sifatida global miqyosda e‘tiborga olinmoqda. Turizmning ushbu yo‘nalishi nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki atrof-muhitni muhofaza qilish, biologik xilma-xillikni saqlash va aholining ekologik madaniyatini yuksaltirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston o‘zining tabiiy-geografik joylashuvi, noyob landshaftlari, milliy tabiat bog‘lari, tog‘li va cho‘l hududlari bilan ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega.

Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, mamlakatda ekologik turizmni rivojlantirishda bir qator tizimli muammolar mavjud: ekologik infratuzilmaning sustligi, ekologik me'yorlarga rioya qilinmasligi, barqaror boshqaruv tizimining to'liq shakllanmaganligi. Shu bois, ekologik turizmni barqaror rivojlantirish konsepsiyasini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Mazkur maqola aynan shu muammoni hal etish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

O'zbekiston sharoitida ekologik turizmni barqaror rivojlantirish konsepsiyasining takomillashtirish yo'llari haqida batafsil, ammo jadvallar va ro'yxatlarsiz izoh beraman. Ekoturizm O'zbekiston uchun muhim strategik yo'nalish bo'lib, mamlakatning tabiiy boyliklarini – tog'lar, cho'llar, qo'riqxonalar va noyob ekotizimlarni saqlab, iqtisodiy foyda keltirishga qaratilgan. Hozirgi konsepsiya 2016-yildagi prezident farmoni va 2023-yilgi yangilanishlarga asoslangan bo'lib, unda tabiat bog'larida turizm obyektlari tashkil etish va raqamli platformalar yaratish ko'zda tutilgan. Biroq, barqarorlikni ta'minlash uchun infratuzilma, ta'lim, monitoring va iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish zarur.

Hozirgi muammolar orasida qishloq hududlardagi yo'llar va mehmonxonalarning yetishmasligi, gidlarning ekologik bilimlarining pastligi, iqlim o'zgarishi va chiqindilar muammosi, shuningdek, qonuniy regulyatsiyaning zaifligi bor. Masalan, Aral dengizi atrofidagi degradatsiya va Ugam-Chatkal milliy bog'idagi resurslarning ortiqcha ishlatilishi turizmni xavf ostiga qo'ymoqda. Bularni hal qilish uchun kompleks yondashuv kerak: davlat, xususiy sektor va jamoalar hamkorligi orqali.

Takomillashtirishning birinchi yo'li infratuzilmani rivojlantirishdir. Qo'riqxonalar va milliy bog'larda ekologik mehmonxonalar va kempinglar qurish, multimodal transport tarmoqlarini – avtomobil va temir yo'llarni birlashtirish, shuningdek, quyosh energiyasi va chiqindi qayta ishlash tizimlarini joriy etish lozim. Bu Aral hududida qayta o'rmonlashtirish loyihalari va Charvak zonasi tajribasiga asoslanib, turistlar oqimini oshirib, lokal iqtisodiyotni jonlantiradi. Natijada, tabiatga zarar yetkazmasdan daromad ortadi.

Ikkinchi yo‘nalish kadrlar va ta’limni kuchaytirish. Lokal aholi uchun ekologik treninglar va onlayn kurslar tashkil etish, sertifikatlashtirish tizimini joriy qilish, ayniqsa yoshlar va ayollar uchun maxsus dasturlar orqali amalga oshiriladi. Purdue universiteti bilan hamkorlikdagi tajribalar va ACTED loyihalari shuni ko‘rsatadiki, bu jamoa ishtirokini oshirib, yangi ish o‘rinlari yaratadi va ekologik standartlarni saqlaydi.

Uchinchi jihat ekologik monitoring va regulatsiyani kuchaytirish. Raqamli texnologiyalar orqali real vaqt monitoringini o‘rnatish, har bir turizm loyihasini ekologik baholashni majburiy qilish va UNWTO xalqaro standartlarini integratsiya qilish kerak. Bu Aral dengizi ekotizimini saqlab, degradatsiyani kamaytiradi va 2023-yilgi farmonlarga mos keladi.

To‘rtinchi yo‘l iqtisodiy mexanizmlar va klasterlarni rivojlantirish. Davlat-xususiy sheriklik orqali investitsiyalarni jalb etish, Xiva va Amu Daryo atrofida turistik klasterlar shakllantirish, onlayn marketing va brendlash orqali amalga oshiriladi. Qozog‘iston tajribasidagi sertifikat reyestrlariga o‘xshash tizim Yalpi Ichki Mahsulotdagi turizm ulushini oshiradi.

Beshinchi element jamoatchilik va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish. Lokal jamoalarni daromaddan ulush berish orqali jalb etish, Save Soil va COP29 kabi xalqaro kelishuvlar, grantlar va ekologik festivalar orqali targ‘ib qilish ijtimoiy barqarorlikni ta’minlaydi. Bu 2030-yilgacha ekologik madaniyat konsepsiyasiga mos keladi.

Amalga oshirish bosqichma-bosqich bo‘lishi kerak: qisqa muddatda Aral va Ugam-Chatkalda pilot loyihalar va platforma ishga tushirish, o‘rta muddatda qonuniy baza va fond yaratish, uzoq muddatda milliy reyestr va SDG maqsadlari bilan bog‘lash. Bu 2023-yildagi 6,6 million turist rekordidan keyin ekoturizmni yanada oshirib, O‘zbekistonni Markaziy Osiyoda yetakchi qiladi va "Yashil O‘zbekiston" strategiyasini amalga oshiradi. Qo‘shimcha maslahat uchun Turizm qo‘mitasi saytiga murojaat qiling.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ekologik turizmning muvaffaqiyati nafaqat tabiiy resurslarga, balki ijtimoiy-iqtisodiy va boshqaruv omillariga ham

bog‘liq. Masalan, Germaniya tajribasida har bir ekologik marshrut mahalliy hokimiyat, jamoatchilik va biznes subyektlari hamkorligida ishlab chiqiladi. O‘zbekiston sharoitida esa bunday integratsion model hali to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan.

Bundan tashqari, turizm sohasidagi normativ-huquqiy baza ekologik turizmning barqarorlik indikatorlarini aniq belgilamaydi. Bu esa amaliyotda ekologik me‘yorlarga rioya qilmaslik holatlarini keltirib chiqaradi.

Muammoni hal etish uchun ekologik turizmni boshqarishning milliy strategik modeli ishlab chiqilishi, har bir turistik zona uchun alohida “ekologik pasport” joriy etilishi, va monitoring tizimining raqamlashtirilishi zarur.

Xulosa

O‘zbekiston ekologik turizmini barqaror rivojlantirish konsepsiyasini xalqaro standartlar asosida yangilash zarur. Ekoturizmni boshqarish uchun yagona milliy koordinatsiya markazi tashkil etilishi lozim. Mahalliy aholi, xususan, tog‘li va cho‘l hududlardagi jamoalar ekologik turizm loyihalariga faol jalb etilishi kerak. Tabiiy hududlarda ekologik monitoringni raqamli texnologiyalar asosida yo‘lga qo‘yish muhim. Ekoturizmni moliyalashtirishda “yashil iqtisodiyot” prinsiplari, jumladan, ekologik soliqlar va grant mexanizmlari joriy etilishi tavsiya etiladi. Ta’lim tizimida “Ekoturizm va barqaror rivojlanish” yo‘nalishida maxsus fanlarni kiritish orqali kadrlar tayyorlash tizimini kengaytirish zarur.

ADABIYOTLAR.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4861-sonli Qarori. — Toshkent, 2020-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. *Ekoturizmni rivojlantirish konsepsiyasi (2021–2025-yillar)*. — Toshkent, 2022.
3. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). *Sustainable Tourism Development Guidelines*. — Madrid, 2023.
4. United Nations Environment Programme (UNEP). *Green Economy and Ecotourism Framework*. — Nairobi, 2022.

5. European Ecotourism Network. *Standards for Sustainable Ecotourism in Europe*. — Brussels, 2021.
6. World Bank. *Eco-Investment and Sustainable Development in Central Asia*. — Washington D.C., 2023.
7. UNDP Uzbekistan. *Sustainable Tourism in Central Asia: Case Study of Uzbekistan*. — Tashkent, 2024.
8. Global Ecotourism Network (GEN). *Principles of Responsible Ecotourism*. — London, 2022.
9. Butler, R. W. *Tourism and the Environment: A Sustainable Relationship*. — London: Routledge, 2020.
10. Weaver, D. B. *Sustainable Tourism: Theory and Practice*. — New York: Elsevier, 2019.
11. Eagles, P. F. J., McCool, S. F. *Tourism in National Parks and Protected Areas*. — Wallingford: CABI Publishing, 2021.
12. Hall, C. M., Lew, A. A. *Sustainable Tourism: A Geographical Perspective*. — London: Routledge, 2020.